

yun kâffei eczasına muntesih (14-15).

Cisimlerin takşimi kabiliyeti nazariyat i'tibarile elverişlidir. Kendilerinin, hangisi olursa olsun, zerrelere veya cüzü fertlerin, takşim olunamaz unsurların içtimai ile teşekkül ettiği, bunlar arasında tabii - kimyevi kuvvetlerin müessir olduğu kabul olunur.

Division

Yu. Шляхъ Bölme, dağıtma — Mantıkta temyiz — Lâ. Divisio. Takşim, tevzi' — tefrik — hisseler ayırma — Al. Eintheilung. İki cüzdür. Birincisi vahide delâlet eder. İkinci parçalara ayırma, takşim — tefrik — çatallaşma — ikisi birden takşim, tevzi' — tatbik — İn. Fr. farkısızdır. Takşim, hisseler ayırma — takşim olunan şey — tefrika, ihtilâf — temayüz — riyaziyede takşim — askeriyede fırka. — Münferiden rey verme.

Kar. Takşim : (İlmin bir cemaat taassürü tahdine zihab ile tahsilî marifetinden tarihi temsil ve takşime meylü i'tibar etmişlerdir) (Bg - I - 16) (Mevzuatı ulumda ihtisas ve temayüz, tetkiki hadisatta takşimi a'mal .. Vukua gelmiştir) (Kaf - I - 55) — (İnsan mahiyeti hayvan ile natkıtan mürekkeptir .. natik insana müsavi olup onu sair hayvanlardan temyiz ve hayvanı takşim eyley) (Mi - 13) — Takşim bu günkü tasnif yerinde kullanılmıştır : (İlmi tekasimi ulum. Bu ilim bahistir. İsmi mevzuattan. Ahasına tederrücten. Taki onunla eamamın tahtında münderic olan ulumun mevzuu hasil ola. Yani bazı ulum usul kabildinden olup tahtında nice ulum vardır ki onun furuundan olup birer kaydı haysiyet ile mahsus olup ilmi müstakil ad olunmuştur.) (Mev - I - 248- 249) — Bunu görmüştük (Ba. Dichotomie).

Kismet : (Mevakifin mevkifi sanisi kismeti malûmat bahsi ile iftitah eder) (Kaf - II - 286) — (Şartiyenin muttasıla ve munfasılaya takşimi kismeti istikraiy olup) (Bg - II - 18) — Kisim. Ar. hisse ve nasip mânâsındır. (Kt) — Kisim Tü. Bölme, pay etme, takşim, hisseler ayırma, nasip, kader, mukadder olan şey — hesapta a'mali erbeadan takşim (kat) — Bu da geçmişti. (Ba. Distributif).

İnkışam : (Tasavvur ve tasdikın işbu kısme, (İlmi bedihi ve ilmi nazari) inkışamı .. hakkında ihtilâfati kesire vaki' ve mezahibi adideye müteferri' olmuş mesailden ise de) (Bg - I - 22) — Bu da geçmişti (Ba. Désagrégation).

Kisim : (Ehli fennin cüzüyet ve külliyyette mefhumatın akıldan olan halini i'tibar ile mefhumu vacip ve seriki bari emsalini eksami külliyyeden addederek .. cüzüyatta ithal etmemeleri) (Bg - I - 68) — (On adedi tansif olunduktaki beş birinci kısımda ve altı ikinci kısımda kalp bu iki kısmın arasında bir haddi müsterek bulunmaz) (Mi - 27) — Kisim. Tü. Parçalara ayrılmış bir şeyin her parçası, parça, bölük, cüz — nevi', cins, kabil (kat).

Bölmek mastarını görmüştük. (Ba. Atome) —

butif) — Dk. Bölme. Tü. Bölme — kesme, katı — fasıl — bir büyük yerdan bölünüp ayrılmış yer — binanın içini odalara veya diğer bir yeri eksama ayıran fasılların beheri — oda, takşimat (kat) — bölüm maksadı daha iyi ifade eder ve itibasa yer bırakmaz — Ko. Göz önünde tutmamıştır.

A. Mantık

Bir küllünün şümülü nevi denilen diğer küllilerin şümülünden ibaret müteaddit sınıflara bölünme ameliyesi (Ba. Définition) (Hamilton'un metni, Classification). Binaenaleyh bir küllünün kendi cüzlerine ayrılışı. Bunu tahlil ile karıştırmamalıdır. Müşahhas küllün takşimine tecziye derler. (Ba. Partition). Bir şehrin mahallelere, bir bedenin a'zaya tecziyesi gibi. Medreseciler böylece bir cismi kendi dününda mevcut cüzlere ayıran takşim ile bir küllü mütemmim cüzlere ayıran takşimi birbirinden tefrik ederler. Bunlardan birincisi bizim mantık kitaplarında küllü cüzüyatına takşim, ikincisi küllü eczasına tefrik ve tahlildir.

Batı medresecilerine göre dört mukassım kazıye vardır.

1) Cinsi nevi'lerine takşim. İkinci derece münhaniler: daire, kat'ı nakıs, kat'ı mükâfi, kat'ı zaid.

2) Cinsi fasıllarına takşim. Kesirül adla'lar. Muntazam, gayri muntazam.

3) Bir mevzuu mütebayın olduğu ârazlarla takşim: İnsan, uyumuş veya uyanık.

4) Bir arazi kendi muhtelif mevzularına takşim. Hayvanlarda veya nebatlarda tenefüs.

***

Eski mantık ve onun bir faslı olan âdap kitapları takşimi şu suretle bölümlüyorlar : A.) (Takşim ya akli olur. Bu da aklın mücerret bir şey'in eksamını tasavvur ederek işbu takşim olunan şeyin eksami mezkûrede inhisarı ile hüküm eylemesinden ibarettir. Tasavvuru eksam ile takşimde müdrük ve hâkim akıl olur. Meselâ mefhumun mevcut ve madun kısmeyninde, adedin zevc ile ferde takşiminde bu veçhiledir. Şöyle ki akıl mücerret mefhum veya adedin mülâhazai eksami ile kısmı ahara tecviz etmeyerek evvelin mevcut ile madumda, saninin zevc ile fertte inhisarı eksami

zere cezmü hüküm eyley.

(İşbu takşimi akli ekseri eksamın beynelâpat ven nefiy terdit edilmesi tarikile olur. Bu dahi bazan nefiy sarıh ile olur. Meselâ mefhum ya mevcuttur veya değildir denilir. Bazan mefiy kelâmdan mefhum olur. Meselâ adet ya zevçtir ya ferttir denilir).

***

Takşim ya küllünün cüz'iyatına yahut küllün eczasına takşimi itibarile iki kısımdır. 1) Evvel husul mefhumat için mukaseme kuyudü mütemayizenin zam olunması ile müfesserdir. Kuyudü mütemayizenin murad sıtku hamilde mütemayiz olan kuyuttur. Mefhumattan murat eksamdır. Bazan mukasem eksamda sarıhen zikrolunur. Meselâ insan ya insani ebyazdır veya insanı esvettir denilir. Bu takşimde mukasem insan olup evvelde ebyaz sanide esvet kayıtlarının işbu mukaseme zam ve ilâvesile insandan başka başka birer kısım hâsil olur. İşbu ebyaz ve esvet kayıtları sıtku hamilde mütebayındır. Bazı mukasem mefhumatı eksamda dahil olarak sarıhen zikrolunmaz. Meselâ kelime ya isim ya fiil veya harftir denilir. Bazan evvelin mevzu eksamında kuyudün zikrile mukasem murat ve mukadder olarak insan ya ebyaz veya esvettir denilir ki ya insan ebyaz yahut esvettir takşirinde olur.

2) Kısmı sani. Yani küllün eczasına takşimi. Cemi' eczayı mukasemin zikrile mukasemin mahiyetini tahsil ve hakikatını tafsilden ibarettir. Bunda mukaseme zammı kuyudü gayri caridir. Meselâ maçunun eczasına takşimi böyledir. Cüzün hakikati ister harici, ister zihni olsun küllün hakikatına mübayın olmasile bu kısım takşimde emma filân ve emma filân, ya şudur ya budur diye tariki ile eksam üzerine harfi terdit ithali sahih olmaz.

B. Yahut takşim istikraî olur. Bu da akilde olduğu gibi mücerret tasavvuru eksami ile aklın istihzarda cazim ve hâkim olmamasıdır. Yani akıl mücerret tasavvuru eksami ile mukasemin bu eksamda inhisarı ile cezmü hükmetmez. Belki cüzüyatı veyahut eczasının te'tebbü' ve istikrama' muhtaç olur. Meselâ delâleti lâfziyenin mutabakat, tazammun ve lüzum cüzüyatına, cismi mürekkebin eczayı anasıra inhisarları bitarikul istikradır. Akıl

bunların daha başka eksama bölünebilmesini tecviz eder. İşbu takşimi istikrainin hakki meselâ takşimi unsorda arz, hava, nar denilmek suretile olup beynelâpat terdit ve nefiy terdit olmamasıdır.

(Takşimi akli ve istikraiden her birisi hakiki ve i'tibari kısmeynine munkasimdir. 1) Takşimi hakiki o kısım takşime itlak olunur ki eksam velev i'tibarat ve haysiyatı muhtelifle ile olsa da şey'i vahitte tesadük etmezler. Yani murat beynelâpat eksam vaki'de tebayün olarak bu eksamın şey'i vahit üzere tesadük etmemesidir. Takşimi i'tibarilerde tebayün mevcut ise de, bu tebayün birbirinden cüz olmayacak haysiyette eksamın temayüzü mefhumlarıdır. Bunda şey'i vahit üzere tesadük eksama zarar vermez. Meselâ küllü nevi', cins, fasıl, hassa, arazi âm eksami hamsesine takşimleri takşimi i'tibaridir. Bihassbül i'tibarat şey'i vahitte bazı veya cümlesine tesadük ederler. Meselâ mefhu mefhumu hayvan için hassa, insan için arazi âm olup bu suretle hassa ile arazi âm maşide içtima' etmiş olur.

2) Takşimi i'tibari. Mefhumları muhtelif olan i'tibarat ve haysiyat ile eksami mütesadük olan takşimde kelimenin isim, fiil ve harf eksami selâsesine takşimi gibi. (Ad - 105 - 112).

***

Külliyyi cüz'iyatına takşimin şeraiti sıhhati dördtür. 1) Takşim cami' ve hasır olmalıdır. Yani mukasemde dahil olan bazı kısmın takşimde terk edilmeyerek zikredilmesidir. Meselâ hayvan ya maşidir ya sabihti, takşimi cami' ve hasır değildir. Zira havada uçanlar da mukasem olan hayvanın eksamındandır. Takşimde terk edildiklerinden bu takşim fasit olur.

2) Takşim ağıyarı mani' olmalıdır. Yani mukasemde dahil olmayan bazı kısım takşimde zikrolunmamalıdır. Meselâ insan ya feres-tir ya zencidir. Takşimi manii ağıyar değildir. Çünkü feres mukasem olan nevi insanda dahil olmadığı halde takşimde zikredilmiştir. Binaenaleyh takşim batıldır. — (Bu iki şart batı mantıklarının takşim tam olmalıdır. Takşim edilmesi istenilen tasavvurun bütün şümülünü ihata etmelidir. Toplanan cüzler küllü yeni baştan teşkil edebilmelidir kaidesinin bir başka tarzda ifadesidir.)

MADE YAYIMI ANDIKTAN
SUNIA OLLER DUT 1995

42333

Islam Hukukunda taksim. KOŞUM, Adnan. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995. 71 s., 70 ref.
Danışman: Prof.Dr. Mehmet Erkal. Dili: Tr.

Taksim 191381

22 Haziran 2015